

Україні спричинена незавершеністю конституційно-політичних змін в системі організації влади, в тому, що утворився її симбіоз з великим бізнесом, в надмірній психологізації політичної боротьби, у неприйнятності для значної частини населення історико-етнографічної версії національної ідеї як основи консолідації. Пропонується концепт «Креативної України» як більш сприятливий для утвердження атмосфери толерантності у суспільстві. Політична толерантність виступає об'єктивною необхідністю його розвитку, чинником загальнонаціональної згоди, оптимізації функціонування політикуму. Для її запровадження потрібні різноманітні конкретні заходи.

1. Короткий оксфордський політичний словник / Пер. з англ.; За ред. І.Макліна, А.Макмілана.- К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2006.- 789 с. 2. Медведев Р. Расколотае Украина. – М.: Институт экономических стратегий, Международная академия исследований будущего, 2007. – 176 с.

3. Рудич Ф. Правляча еліта : її місце і роль в утвердженні української держави// Політичний менеджмент. – 2008. - № 2. - С. 3 -14. 4. Телешун С. Шлюб з розрахунку : український бізнес і політика// Політичний менеджмент. – 2008. - № 2. – С.15 – 18. 5. Ткаченко В. Україна : проблеми національної ідентичності // Політичний менеджмент. – 2007. - № 3. - С.19 – 37. 6. Тишкун Ю. Час вибору : з ким піде Тягнибок? // <http://novynar.com.ua/onlinemagazine/government/59946>. 7. Вербець В.В. Перспективи демократичних процесів в суспільстві (соціологічний аспект) // <http://www.politik.org.ua/vid/bookscontent.php3?b=18&c=372>. 8. Головатий М. Основні соціально-політичні суперечності, які конче маємо подолати на шляху державотворення // <http://www.politik.org.ua/vid/publcontent.php3?y=6&p=43>. 9. Бебик В. Системний характер українських негараздів // <http://www.politik.org.ua/vid/publcontent.php3?y=6&p=49>. 10. Creative Britain. New Talents for the New Economy. 2008. Department for Culture, Media and Sport. Department for Business Enterprise and Regulatory Reform. Department for Innovation, Universities and Skills // <http://www.culture.gov.uk/images/publications/CEPFeb2008.pdf>. 11. Вишняк О. Від авторитарного президенціалізму до парламентської демократії // Політичний менеджмент. – 2007. - № 3. – С. 13 – 18.

І. Шещунова, Д. Локтіонова

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДО ВИВЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЕЛЕКТОРАТ»

Останнім часом в політичному середовищі, в галузі суспільних наук, в ЗМІ, серед пересічних громадян почали активно використовувати слова іншомовного походження. Одним із таких слів є «електорат». В суспільних науках поняття «електорат» не має єдиного визначення. Тому, дана проблематика зумовила визначення наступних дослідницьких завдань: представити еволюцію поняття «електорат»; розглянути та систематизувати

підходи в дослідженні поняття «електорат»; виявити, що вивчення терміну «електорат» ґрунтується на міждисциплінарному підході; довести, що визначення «електорату» носить поліваріантний характер.

На підставі вивчення широкої джерельної бази, ми дійшли висновків, що на сьогоднішні у вітчизняній політологічній думці не існує окремих робіт присвячених дослідженню поняття «електорат». Проте, необхідно відзначити роботу соціолога Ю.Візниць, в якій дослідник вивчав особливості українського електорату в процесі демократизації та становлення національної державності [1]. В цілому, поняття «електорат» виступає складовою комплексних досліджень багатьох науковців. Такі вітчизняні вчені як С.Білоусов [2], Б.Ідрісов [3], О.Зубченко [4], О.Князева [5], К.Черкашин [6] розглядають «електорат» в контексті вивчення «електоральної культури» та «електоральної поведінки» населення. Серед науковців, які займалися визначенням терміну необхідно зазначити російських та українських представників політологічної думки, а саме: М.Василика та М.Вершиніна [7], В.Горбатенка [8], Д.Ольшанського [9], С.Рябова [10] тощо.

Вважається, що з давніх часів латинська та давньогрецька мови є джерелом утворення міжнародної суспільно-політичної та наукової термінології [11]. Якщо говорити про визначення терміну «електорат», слід зазначити, що він має більш ніж 15 різновидів, які беруть свій початок від одного кореня. Так, розглядаючи всі однокореневі слова латинського походження, можна побачити, що під «електоратом» розуміють: 1) electio - ретельний відбір, вибір, обрання; 2) electo - обирати, робити вибір; 3) elector – той хто обирає, виборець; 4) electus – обраний, відібраний, кращий [12].

Дефініція «електорат» є достатньо гнучкою, для того щоб мати єдине трактування. В залежності від способу вжитку даний термін можна використовувати в вузькому та широкому значеннях. В основі першого лежить термін «електор», який почали застосовувати за доби Священної Римської імперії та в Середньовічній Німеччині. Також під «електорами» розуміли курфюрстів. Курфюрст означає титул можновладних князів, що користувались правом голосу на виборах імператора [13-16]. Згодом, «електорами» почали називати виборців у Франції в часи буржуазної революції кінця XVIII сторіччя [10, с. 82-83]. Тобто, в широкому значенні під «електоратом» слід розуміти виборців в цілому.

За доби радянської влади даний термін не мав теоретичних досліджень та практичного застосування на території України. Вперше, слово «електор» та «електоральний» зустрічаються в словнику іншомовних слів в 1951 році. Згідно даного посібника, термін «електор» (від лат. electus - обраний) розуміється як виборець, виборщик; «електоральний» (від лат. elector - що вибирає) означає виборний, виборчий [17, с. 229]. Проте, ці слова не знаходять свого відображення в активній лексиці партійних діячів, дослідників, ЗМІ та пересічних громадян.

Сучасне тлумачення дефініції «електорат» носить комплексний характер та представлено як поліваріантне визначення. Враховуючи ці особливості, необхідно звернути увагу на підходи згідно яких трактується дана дефініція,

а саме: соціологічний, нормативний та політологічний [4]. На нашу думку, найбільш широким підходом є соціологічний, який поділяє «електорат» в залежності від якісних та кількісних характеристик. Соціологічний підхід охоплює майже всі категорії населення та розмежовує «електорат» на:

1. структурований/неструктурований [18];
2. базовий/рухливий [19];
3. активний (стійкий)/активний (нестійкий) [20];
4. пасивний/протестний [20].

Вищезазначена типологізація дає нам можливість узагальнити «електорат» в залежності від:

I. Політичних переваг:

- Структурований/неструктурований;

Структурований електорат характеризується тим, що його виборча позиція є результатом тривалої ідентифікації з конкретною політичною силою. В цьому випадку його поведінка може характеризуватися стабільністю; неструктурований електорат голосує залежно від конкретної політичної ситуації, його зв'язок із певним політичним напрямом має тимчасовий характер [18].

- Базовий/рухливий;

Базовий електорат охоплює потенційних прибічників, круг виборців, які з самого початку готові віддати голоси на виборах кандидату (партії) на основі своїх політичних, особистісних або інших переваг. Ці переваги не завжди обумовлені раціональними мотивами, більш підсвідомістю, наявністю певних стереотипів сприйняттям так званого позитивного образу кандидата (партії); рухливий (болото) електорат відображає круг виборців, які не мають політичних переваг та приймають рішення про підтримку того чи іншого кандидату (партії) в останній момент під впливом інтенсивної агітації на заключному етапі виборчої кампанії. Часто такі виборці приймають рішення щодо голосування на виборчій ділянці в день голосування [19].

II. Рівня зацікавленості:

- Активний (стійкий)/активний (нестійкий);

Активний (стійкий) електорат представляє ту частину виборців, яка активно цікавиться політикою і бере участь практично у всіх виборах; *активний* (нестійкий) електорат охоплює тих виборців, які частково цікавляться політикою, окремими її подіями, і залежно від того, наскільки вони зацікавлені в результаті тих чи інших виборів визначається їхня участь у голосуванні [20];

- Пасивний/протестний.

Пасивний електорат відображає виборців, які практично не цікавляться політикою, байдужі до політичних подій, але беруть участь у голосуванні переважно під впливом інших людей (агентів впливу) та при відсутності цілераціонального вибору; протесний електорат представляє виборців, які голосують на виборах проти всіх кандидатів. В свою чергу, протесний електорат характеризується політичним та аполітичним абсентеїзмом [20]. Використовуючи поняття абсентеїзм (від лат. *absentis* - відсутній), слід

зазначити, що під ним необхідно розуміти відображення психологічного феномену політичної апатії. Політичний абсентеїзм означає не участь виборців у голосуванні. Він виступає як форма протесту проти висунутих кандидатів та їхніх позицій. В свою чергу, аполітичний абсентеїзм розуміється як неучасть у виборах за умови хвороби, віддаленості виборчої дільниці, відсутності інтересу до політики тощо [21, с. 4-5].

Крім того, згідно з соціологічним підходом досліджується: соціально-демографічний, соціально-професійний, національний, конфесійний склад мешканців; стан економіки, характеристика зайнятості та добробуту населення; певні соціокультурні традиції та проблеми мешканців; особливості участі населення в минулих виборчих кампаніях тощо.

Отже, на нашу думку, з точки зору соціологічного підходу, під «електоратом» слід розуміти ту частину населення країни, яка володіє виборчим правом.

В свою чергу, нормативний підхід розглядає «електорат» згідно конституційно – правових засад певної країни. В даному випадку термін «електорат» отожднюється із поняттям «виборці», що означає сукупність осіб, які мають виборчі права та користуються активним виборчим правом. Проте, дефініція «виборці» характеризується наявністю різного роду цензів та обмежень. По-перше, в більшості країнах для участі в голосування потрібно досягти 18 років. Іноді існує інші цензи. Так, в Бразилії, Ірані, на Кубі та Нікарагуа, щоб мати право участі в голосуванні треба досягти лише 16 років. Натомість, в Марокко – 20 років, в Латвії – 21 рік. По-друге, для участі в виборах необхідно бути громадянином певної країни. Виключення становлять: Великобританія, де брати участь у виборах мають право громадяни держав – члени британського Співтовариства. В окремих країнах Латинської Америки та Новій Зеландії в виборах беруть участь іноземці, але за міжнародними угодами на основі взаємності (в Латинській Америці – тільки громадяни латиноамериканських держав) [22, с. 193-195]. В Україні згідно ст.70 Конституції України право голосу на виборах та референдумах мають громадяни України, які досягли на день їх проведення вісімнадцяти років [23, с. 22]. Крім того, згідно нормативного підходу приділяється увага й тій категорії осіб, що не мають право брати участь у виборах. Тому, поняття «виборці» вже не буде на них розповсюджуватись.

Таким чином, нормативний підхід дає нам змогу розглядати «електорат» згідно діючого законодавства певної країни, отожднюючи з ним поняття «виборці». Зазначені дефініції охоплюють ту групу населення, яка не тільки володіє та користується активним виборчим правом, а й відповідає певним вимогам (цензам, обмеженням) щодо участі в голосуванні.

Політологічний підхід базується на тому, що під «електоратом» ми розуміємо: 1) «електоральний корпус» - виборців певної політичної сили; 2) частину населення, яка володіє та користується активним виборчим правом.

В першому випадку, деякі науковці наголошують на застосуванні терміну «електорат» стосовно позначення частини населення, яка прихильно

ставиться до тієї чи іншої партії, або політика. Звертаючись до другого визначення, під «електоратом» розуміють виборців, які володіють активним виборчим правом.

Вивчаючи «електорат» згідно політологічного підходу, необхідно звернути увагу, що на відміну від інших громадян (в тому числі, які мають право обирати, але не беруть участь в виборах), електорат відрізняє певні рівні політичної активності, ступінь політичної культури, розвиток політичної свідомості та поведінки [9, с. 548].

Політологічний підхід до визначення «електорат» підкріплюється рядом дефініцій, які трактують дане поняття як: 1. населення, що формує владу в результаті виборів; 2. круг виборців, які голосують за певну партію на парламентських, президентських або муніципальних виборах; 3. сукупність громадян, яким надано право брати участь у виборах певного органу, політичної партії чи конкретної особи; 4. виборці, що приймають участь у виборах в державні, або в інші крупні громадські структури; 5. круг осіб, що мають право голосу при виборах в органи державної влади або міждержавні організації [24-28].

Використовуючи політологічний підхід до визначення «електорат», ми дійшли до висновків, що під ним розуміють: 1) сукупність громадян, які володіють та користуються активним виборчим правом; 2) корпус виборців, які ототожнюються із соціальною базою політичної сили; 3) виборців, для яких притаманні певні психологічні характеристики (наприклад, приналежність до будь-якої політичної сили).

Отже, вищенаведені розробки дають підстави нам зробити наступні висновки: по-перше, джерелом виникнення поняття «електорат» є латинська мова. Даний термін почали використовувати ще за доби Священної Римської імперії. Проте, й на сьогоднішній час поняття «електорат» продовжують активно використовувати в усіх сферах суспільного життя; по-друге, сучасна наукова думка виділяє три підходи згідно яких можна розглядати поняття «електорат». Це соціологічний, нормативний та політологічний підходи. При соціологічному та політологічному підходах використовують поняття «електорат» або «електоральний корпус». В свою чергу, при нормативному підході застосовують поняття «виборці». На наш погляд, дані терміни є близькими за значенням та змістом. Таким чином, ми вважаємо доцільним розглядати «електорат» як інтегральне поняття, що знаходиться в сфері дослідження соціологічної, юридичної та політологічної наук та означає: 1) ту частину населення, яка володіє виборчим правом; 2) сукупність громадян, які використовують активне виборче право, формуючи представницькі органи державної влади; 3) виборців, прихильників тієї чи іншої політичної сили.

1. Візниця Ю. В. Особливості українського електорату в процесі демократизації та становлення національної державності: Автореф. дис... канд. соціол. наук: 22.00.05 / Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 1993. – 21 с. 2. Білоусов С. А. Об'єктивна основа і суб'єктивні фактори електорального

вибору населення в умовах суспільства, що трансформується (на матеріалах Південно-Східного регіону України): Автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2002. – 19 с. **3.** Ідрісов Б. Електоральна культура населення України в умовах трансформації суспільства: Автореф. дис... канд. соціол. наук: 22.00.04 / Б. Ідрісов; НАН України. Ін-т соціології. — К., 2006. — 14 с. **4.** Зубченко О. Електоральна культура як об'єкт соціологічного дослідження: автореф. дис... канд. соціол. наук: 22.00.04 / О.С. Зубченко; Гуманіт. ун-т «Запоріж. ін-т держ. та муніцип. упр.». — Запоріжжя, 2007. — 20 с. **5.** Князева О. В. Електоральна поведінка як соціокультурне явище: Автореф. дис... канд. соціол. наук: 22.00.01 / Харків. держ. ун-т. – Х., 1996. – 24 с. **6.** Черкашин К. Електоральна поведінка населення незалежної України в регіональних зрізах 2005 года. Автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / К.В. Черкашин; Тавр. нац. ун-т ім. В.І.Вернадського. — Сімф., 2005. — 19 с. **7.** Василик М., Вершини М. Политология: Словарь - справочник - М. – 2001. – С. 321. **8.** Горбатенко В.П. Политологичний енциклопедичний словник – К. – 2004. – С. 182. **9.** Ольшанский Д. Политико-психологический словарь – М. - 2002. – С. 548. **10.** Рябов С. Политология: словарь понятий та термінів – 2-ге вид. - К.: Видавничий дім «КМ Академія» - С. 82-83. **11.** Латинский язык // <http://ru.wikipedia.org/wiki/>. **12.** Большой латино - русский словарь // <http://www.linguaeterna.com/vocabula/list.php>. **13.** Курфюрст // <http://ru.wikipedia.org/wiki/Курфюрст>. **14.** Павленков Ф. Словарь иностранных слов, вошедших в состав русского языка – 1907 // <http://www.inslov.ru/html-komlev/6/6lektor.html>. **15.** Чудинов А.Н. Словарь иностранных слов, вошедших в состав русского языка - 1910 // <http://www.inslov.ru/html-komlev/6/6lektor.html>. **16.** Электр // <http://www.kroka.ru/html/6/6lektor.html>. **17.** Льюхін І.В., Петров М.Ф. Словник іншомовних слів – К. - 1951. - С. 229. **18.** Романюк А. Порівняльний аналіз основних форм політичної участі громадян країн Західної Європи // <http://www.viche.info/journal/770/>. **19.** Электорат подвижный // <http://www.politech.org/index.php>. **20.** Колесников Ю. Электоральная социология // <http://psyfactor.org/lib/socis1.htm>. **21.** Кривошеїн В.В. Методичні рекомендації до вивчення курсу «Електоральна політологія» - 2001. – С. 3-9. **22.** Чиркин В.Е. Конституционное право зарубежных стран – М.: «Юрист» - 1997. – С. 193-195. **23.** Конституція України. – Х.: ПП «ІГВІНІ», 2007. – С. 22. **24.** Электорат // <http://uk.wikipedia.org/wiki/>. **25.** Электорат // <http://politike.ru/dictionary/437/>. **26.** Электорат // <http://politike.ru/dictionary/285/>. **27.** Электорат // <http://www.33333.ru/teoriya/glossariy/>. **28.** Электорат // <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc3p/334618>.